

EIROPAS
KOMISIJA

Briselē, 20.7.2021.
SWD(2021) 708 final

KOMISIJAS DIENESTU DARBA DOKUMENTS

**2021. gada ziņojums par tiesiskumu
Valstu sadaļa - tiesiskuma situācija Igaunijā**

Pavaddokuments dokumentam

**KOMISIJAS PAZIŅOJUMS EIROPAS PARLAMENTAM, PADOMEI, EIROPAS
EKONOMIKAS UN SOCIĀLO LIETU KOMITEJAI UN REĢIONU KOMITEJAI**

2021. gada ziņojums par tiesiskumu

Tiesiskuma situācija Eiropas Savienībā

{COM(2021) 700 final} - {SWD(2021) 701 final} - {SWD(2021) 702 final} -
{SWD(2021) 703 final} - {SWD(2021) 704 final} - {SWD(2021) 705 final} -
{SWD(2021) 706 final} - {SWD(2021) 707 final} - {SWD(2021) 709 final} -
{SWD(2021) 710 final} - {SWD(2021) 711 final} - {SWD(2021) 712 final} -
{SWD(2021) 713 final} - {SWD(2021) 714 final} - {SWD(2021) 715 final} -
{SWD(2021) 716 final} - {SWD(2021) 717 final} - {SWD(2021) 718 final} -
{SWD(2021) 719 final} - {SWD(2021) 720 final} - {SWD(2021) 721 final} -
{SWD(2021) 722 final} - {SWD(2021) 723 final} - {SWD(2021) 724 final} -
{SWD(2021) 725 final} - {SWD(2021) 726 final} - {SWD(2021) 727 final}

KOPSAVILKUMS

Tiesu sistēmas digitalizācijas attīstība izrādījās noteicošais faktors, lai nodrošinātu Igaunijas tiesu sistēmas noturību, saskaroties ar Covid-19 pandēmijas radītajām problēmām. E-datne — tiesu sistēmas elektroniskā saziņas sistēma — tiek pilnveidota, iekļaujot tajā jaunas funkcionalitātes iespējas un apmācības programmu, un tā ir palīdzējusi tiesām efektīvi atrisināt ienākošās lietas. Ir paplašinātas tiesu priekšsēdētāju pilnvaras: pārcelt tiesnešus bez piekrišanas, ja tas nepieciešams labas tiesvedības nodrošināšanai, un pārcelt lietas un pieprasīt tiesnešu norīkošanu ar viņu piekrišanu ārkārtas situācijās un uz ierobežotu laiku. Šīs pilnvaras var izmantot, lai novērstu neizskatīto lietu iespējamu uzkrāšanos tiesās un risinātu ārkārtas situācijas, palielinoties ienākošo migrācijas un patvēruma lietu skaitam. Tika nodrošināta lielāka pārredzamība attiecībā uz tiesnešu paaugstināšanu amatā, grozot pirmās instances tiesnešu vērtēšanas kritērijus, lai iekļautu procedūru informācijas vākšanai par kandidātiem.

Kopš pagājušā gada ziņojuma ir pilnveidots pretkorupcijas stratēģiskais regulējums, pievienojot jaunu Valsts rīcības plānu 2021.–2025. gadam, ko valdība pieņēma 2021. gadā. Rīcības plāns stiprina ministriju iesaisti pretkorupcijas pasākumu koordinēšanā un īstenošanā, kā arī attīsta pilsoniskās sabiedrības iesaisti pretkorupcijas jautājumu risināšanā. Attiecībā uz kriminālvajāšanu korupcijas lietās krimināltiesību sistēma ir pierādījusi savu efektivitāti, atklājot augsta līmeņa korupcijas lietas. Preventīvo aspektu stiprināšanas pasākumi ietver jaunas nesaistošas pamatnostādnes attiecībā uz lobēšanu un interešu konfliktu, lai gan tajās nav skaidru īstenošanas noteikumu. Patlaban turpinās likumdošanas procedūra, lai pieņemtu visaptverošus noteikumus par trauksmes cēlēju aizsardzību, un plānots to pabeigt līdz šā gada beigām. Tika atjaunināta aktīvu deklarēšanas sistēma, lai uzliktu par pienākumu ministru politiskajiem padomniekiem iesniegt finanšu interešu deklarāciju. Turklāt valdība ir paziņojusi par nodomu stiprināt politisko partiju finansēšanas regulējumu.

Attiecībā uz mediju brīvību un plurālismu valdība ir ierosinājusi tiesību akta projektu, lai stiprinātu mediju regulatora neatkarību un uzlabotu mediju īpašumtiesību pārredzamību. Tiesības piekļūt informācijai parasti ir juridiski un formāli aizsargātas Konstitūcijā, tomēr faktiskā informācijas atklāšanas prakse dažādās iestādēs var atšķirties. Kopš 2020. gada ziņojuma par tiesiskumu visaptverošais žurnālistu aizsardzības regulējums ir palicis nemainīgs. Pašreizējā Covid-19 pandēmija ir izraisījusi reklāmas ieņēmumu samazināšanos, kas ir ietekmējusi mediju plurālismu un žurnālistus ekonomiskā ziņā, samazinot nozares darbavietu drošību, it īpaši attiecībā uz ārštata darbiniekiem. Valdība ir pieņēmusi vairākus atbalsta pasākumus šo problēmu risināšanai.

Igaunija turpina uzlabot savu labi izstrādāto līdzsvara un atsvara sistēmu, īstenojot jaunus projektus, lai nodrošinātu iekļaujošāku likumdošanas procesu. Tieslietu kanclers ir paplašinājis savas kompetences un saņēmis A statusa akreditāciju kā valsts cilvēktiesību iestāde, lai pilnībā ievērotu ANO Parīzes principus. Jauno pilsoniskās sabiedrības programmu kopīgi izveidoja valdība un pilsoniskā sabiedrība, un tajā ir uzsvērtas stratēģiskas partnerības veidošana starp pilsoniskās sabiedrības organizācijām un publiskajām iestādēm. Igaunijas valdība no 2020. gada marta līdz maijam izsludināja ārkārtas situāciju. Kopš tā laika ar grozījumiem tiesību aktos Veselības pārvaldei un valdībai tika piešķirtas pilnvaras, lai cīnītos pret Covid-19 pandēmiju. Visos ar Covid-19 pandēmiju saistītajos valdības rīkojumos iekļauta informācija par iespējām tos juridiski apstrīdēt.

I. TIESU SISTĒMA

Igaunijas tiesu sistēmai ir trīs līmeņi: četras apriņķa tiesas (izskata visas civillietas, krimināllietas un likumpārkāpumu lietas) un divas pirmās instances administratīvās tiesas, divas otrās instances apgabaltiesas (apriņķa tiesu un administratīvo tiesu lēmumu pārskatīšana) un augstākās instances Augstākā tiesa, kas pārskata tiesas spriedumus kasācijas tiesvedībā un ir arī konstitucionālās pārskatīšanas tiesa. Augstākā tiesa administrē savu budžetu un darbības, savukārt pirmās un otrās instances tiesas tiek administrētas, sadarbojoties Tiesu administrācijas padomei un Tieslietu ministrijai. Tiesu administrācijas padomei, kas nav pastāvīga iestāde, piešķirtas pilnvaras, kuras cita starpā ir saistītas ar tiesu karti un tiesu varas resursiem, un tā piedalās diskusijās par tiesu administrēšanu. Pirmās un otrās instances tiesu tiesnešus ieceļ Republikas prezidents pēc visu Augstākās tiesas tiesnešu (*en banc*) priekšlikuma¹. Prokuratūra ir Tieslietu ministrijas padotībā esoša valdības iestāde, un tā ir neatkarīga savu pienākumu izpildē. Prokuratūras darbu, jo īpaši prokuroru iecelšanu un karjeru vada ģenerālprokurors². Igaunijas Advokātu asociācija ir neatkarīga profesionālā pašpārvaldes organizācija³. Disciplinārlietas pret advokātiem Goda tiesā⁴ var ierosināt jebkura ieinteresētā persona vai Advokātu asociācijas valde⁵. Igaunija piedalās Eiropas Prokuratūrā.

Neatkarība

Priekšstats par tiesu sistēmas neatkarības līmeni ir ievērojami uzlabojies, un šobrīd tas ir augsts plašas sabiedrības ieskatā un vidēji augsts uzņēmumu ieskatā. 66 % plašas sabiedrības ir diezgan labs vai ļoti labs priekšstats par tiesu sistēmas neatkarību, kas ir ievērojams uzlabojums salīdzinājumā ar 2020. gadu (57 %) un liecina par pozitīvas tendences turpināšanos. 57 % uzņēmumu ir diezgan labs vai ļoti labs priekšstats par tiesu sistēmas neatkarību, kas mainīja iepriekšējo lejupejošo tendenci (39 % 2020. gadā)⁶. Kopš 2016. gada ir uzlabojies gan plašas sabiedrības, gan uzņēmumu priekšstats par tiesu sistēmas neatkarības līmeni.

Tika paplašinātas tiesu priekšsēdētāju pilnvaras, lai ārkārtas situācijās un uz ierobežotu laiku pārceltu tiesnešus bez piekrišanas un pieprasītu tiesnešu norīkošanu ar viņu piekrišanu. Lai novērstu neizskatīto lietu iespējamu uzkrāšanos tiesās un risinātu ārkārtas situācijas, palielinoties ienākošo migrācijas un patvēruma lietu skaitam, grozījumi Tiesu likumā, kas stājās spēkā 2020. gada jūnijā, ļauj pārcelt tiesnešus bez viņu piekrišanas. Ja tas ir nepieciešams labas tiesvedības nodrošināšanai, ar tiesas priekšsēdētāja lēmumu tiesnesi bez viņa piekrišanas var uz laiku pārcelt uz administratīvo tiesu, lai izskatītu

¹ Augstākā tiesa *en banc* ir Augstākās tiesas augstākā struktūra. To veido visi 19 Augstākās tiesas tiesneši. Augstāko tiesu *en banc* sasauc un vada Augstākās tiesas priekšsēdētājs.

² Ģenerālprokurors īsteno uzraudzības kontroli prokuratūrā, un ģenerālprokurori īsteno uzraudzības kontroli apgabalā prokuratūrās. 2021. gada Eiropas Savienības rezultātu apkopojums tiesiskuma jomā, 55. un 56. attēls.

³ Likuma par advokātu asociāciju 2. panta 1. punkts.

⁴ Likuma par advokātu asociāciju 15. panta 1. un 3. punkts — Goda tiesā ir četri zvērīnāti advokāti, kurus ievēlē Advokātu asociācijas pilnsapulce, divi tiesneši, kurus ievēlē Tiesa *en banc*, un viens advokāts, kuru ieceļ Tartu Universitātes Juridiskās fakultātes padome.

⁵ Likuma par advokātu asociāciju 16. panta 1. punkts.

⁶ 2021. gada Eiropas Savienības rezultātu apkopojums tiesiskuma jomā, 48. un 50. attēls. Priekšstatu par tiesu varas neatkarības līmeni iedala šādās kategorijās: ļoti zems (tiesu varas neatkarību kā diezgan lielu un ļoti lielu uztver mazāk nekā 30 % respondentu), zems (30–39 %), vidējs (40–59 %), augsts (60–75 %), ļoti augsts (vairāk nekā 75 %).

pieteikumus par trešo valstu valstspiederīgo aizturēšanu⁷. Šāda pārceļšana ir iespējama tikai ārkārtas situācijā⁸, un šo lēmumu iespējams pārskatīt Augstākajā tiesā. Fakts, ka šāda pārceļšana ir īslaicīga, tiek īstenota īpaši noteiktā situācijā un lēmumu par pārceļšanu iespējams pārskatīt tiesā, kā arī tas, ka lēmumu par pārceļšanu nepieņem izpildvara, ir svarīgi aizsardzības pasākumi. Eiropas Padome iesaka piemērot šādus aizsardzības pasākumus arī attiecībā uz tiesnešu pārceļšanu bez viņu piekrišanas⁹. Šie paši grozījumi paplašināja iespēju nodot lietu citai tiesai, nemainot jurisdikciju¹⁰. Apgabaltiesas priekšsēdētāji pēc apriņķa vai administratīvās tiesas priekšsēdētāja lūguma ar kopīgu lēmumu var nodot lietu, kuru var izskatīt, pamatojoties uz vispārīgiem elementiem¹¹, citai tās pašas instances tiesai sprieduma taisīšanai¹². Šis pasākums ir jāizmanto kā ārkārtas pasākums, un to nedrīkst izmantot kā pastāvīgu risinājumu¹³. Tie paši grozījumi paplašināja iespēju norīkot tiesnešus ar viņu piekrišanu. Tiesas priekšsēdētājs var nosūtīt tiesnesi ar viņa piekrišanu un pēc citas tiesas priekšsēdētāja lūguma izskatīt lietu citā tās pašas vai zemākas instances tiesā, ja pastāv reāls risks, ka viena tiesa nevarēs atrisināt ienākošās lietas saprātīgā termiņā¹⁴. Šādā situācijā arī norīkojums ir ierobežots laika ziņā¹⁵.

Tika nodrošināta lielāka pārredzamība attiecībā uz tiesnešu paaugstināšanu amatā. Augstākā tiesa *en banc* 2020. gada decembrī grozīja pirmās instances tiesnešu vērtēšanas kritērijus, kad viņi pretendē uz otrās instances tiesnešu amatu. Kritēriji, kas pirmo reizi tika publicēti 2015. gadā¹⁶, ir pārskatīti, lai tajos iekļautu procedūru informācijas vākšanai par kandidātiem¹⁷, kam vajadzētu veicināt pārredzamību attiecībā uz tiesnešu paaugstināšanu amatā. Tiesnešu karjeras izaugsmes pamatā ir publiskie konkursi, kuros tiesneši¹⁸, kas vēlas iegūt paaugstinājumu, ir vienlīdzīgi ar citu juridisko profesiju kandidātiem¹⁹. Šis grozītais režīms ir īpaši svarīgs, ņemot vērā to, ka turpmākajos gados vairāki tiesneši dosies pensijā un

⁷ Tiesu likuma 45². panta 1. punkts.

⁸ Tiesu likuma 45². panta paskaidrojuma raksts. Šāda pārceļšana ir iespējama masveida imigrācijas izraisītā ārkārtas situācijā, kad administratīvajām tiesām ir jāievēro īsi termiņi, un tik ilgi, cik nepieciešams, līdz administratīvās tiesas atkal spēj nodrošināt pušu tiesību nepieciešamo aizsardzību ar saviem resursiem. Lai gan likumā nav skaidri minēti konkrētie termiņi, tajā atkārtoti uzsvērts, ka šāda norīkošana ir īslaicīga, un tās ilgumu nosaka Tiesu administrācijas padome.

⁹ Tiesnesi nevajadzētu iecelt jaunā amatā vai pārcelt uz citu tiesu iestādi bez piekrišanas, izņemot gadījumus, kad tiek piemēroti disciplinārsodi vai tiek īstenota tiesu sistēmas organizācijas reforma. Sk. CM/Rec(2010)12, 52. punkts. Sk. arī 2021. gada 9. marta spriedumu lietā *Bilgen/Turcija* (Pieteikums Nr. 1571/07), 63. un 96. punktu.

¹⁰ Tiesu likuma 45¹. panta 1. punkts — Apriņķa tiesā izskatāmu lietu drīkst nodot tikai citai apriņķa tiesai, bet administratīvajā tiesā izskatāmu lietu — tikai citai administratīvajai tiesai.

¹¹ Tiesu likuma 45¹. panta 3. punkts — Tiesu administrācijas padome var noteikt konkrētus principus lietu nodošanai citai tiesai sprieduma taisīšanai.

¹² Tiesu likuma 45. panta 1¹. punkts — Tas ir iespējams, ja ir skaidrs, ka nav iespējas nodrošināt tiesvedību saskaņā ar prasībām tiesā, kurā priekšsēdētājs iesniedza pieprasījumu.

¹³ Tiesu likuma 45. panta 1¹. punkta paskaidrojuma raksts — Gadījumā, ja ir skaidrs, ka nav iespējas nodrošināt tiesvedību saskaņā ar tiesas prasībām.

¹⁴ Tiesu likuma 58³. panta 1. punkts.

¹⁵ Tiesu likuma 58³. panta paskaidrojuma raksts — norīkojums ilgst līdz brīdim, kad tiek atrisināta viena konkrēta lieta, saistībā ar kuru tika veikta pārceļšana.

¹⁶ Kritēriji ir iekļauti Augstākās tiesas iekšējo noteikumu pielikumā un ir publicēti, reaģējot uz *GRECO* ieteikumu ceturtajā novērtēšanas kārtā — novērtējuma ziņojums, 99. punkts.

¹⁷ Kritēriji, pēc kuriem izvēlas tiesnešus, kas pretendē uz apgabaltiesas tiesneša amatu, un kārtība, kādā vāc informāciju par kandidātiem. Augstākā tiesa *en banc* apstiprināja 2020. gada 15. decembrī. Procedūra informācijas vākšanai par kandidātiem pastāvēja jau pirms tās iekļaušanas Augstākās tiesas iekšējo noteikumu pielikumā, taču tā nebija publiska.

¹⁸ Tiesu likuma 53. pants.

¹⁹ Informācija saņemta Igaunijas apmeklējuma laikā. - Kandidātiem jābūt pieredzējušiem un atzītiem juristiem.

būs jāaizstāj ar jaunieceltiem vai paaugstinātiem tiesnešiem. Jauno tiesnešu iecelšanas procesu pirmās un otrās instances tiesās vada Tiesnešu eksaminācijas komiteja, pamatojoties uz mutisku un rakstisku eksāmenu²⁰ un kandidātu piemērotības novērtējumu. Pēc tam ar veiksmīgajiem kandidātiem iepazīstina Augstāko tiesu *en banc*²¹, kas iesniedz priekšlikumu²² Republikas prezidentam pa viņu iecelšanu amatā²³. Pirmās instances tiesu tiesnešus uz augstākas instances tiesām paaugstina ar Augstākās tiesas *en banc* rezolūciju²⁴, pamatojoties uz interviju un visu tās tiesas locekļu viedokli, kurā persona ir iesniegusi pieteikumu²⁵. Lēmumus par paaugstināšanu amatā vai iecelšanu amatā var pārsūdzēt Augstākās tiesas Konstitucionālās pārskatīšanas palātā²⁶. Ieinteresētās personas ir paidušas bažas par apelācijas procedūrā iesaistīto tiesnešu strukturālo objektivitāti, lai gan praksē līdz šim neviens šādu apelāciju nav iesniedzis. Turklāt jāņem vērā, ka Konstitucionālās pārskatīšanas palātas²⁷ locekļiem, kuri ir bijuši iesaistīti lēmumā par paaugstināšanu amatā vai lēmumā par iecelšanas priekšlikumu, ir iespēja izstāties no apelācijas procesa, lai kļiedētu potenciālās šaubas par apelācijas palātas strukturālo objektivitāti. Pēc tam, kad tiesnesis ir iecelts amatā pirmo reizi, Tiesnešu eksaminācijas komiteja pirmo trīs gadu laikā izvērtē tiesnešus saskaņā ar likumā noteiktajiem kritērijiem²⁸.

Kvalitāte

Uzlabotais tiesu sistēmas digitalizācijas līmenis ļāva turpināt tiesu darbību bez ievērojamiem traucējumiem Covid-19 pandēmijas laikā. Kā norādīts 2020. gada ziņojumā par tiesiskumu, Igaunija ir viena no dalībvalstīm ar vislabākajiem rādītājiem tiesu sistēmu digitalizācijas jomā. Tas ļāva īstenot netraucētu pāreju no klātienē uz attālināto tiesvedību Covid-19 pandēmijas laikā. Vēl pirms pandēmijas Igaunija jau bija ieviesusi pieteikumu iesniegšanu digitālo tiesu failu sistēmā, aprīkojusi visus tiesu namus ar videokonferenču rīkiem un nodrošinājusi iespēju tiesām, prokuratūrām un juristiem strādāt attālināti. 2020. gadā tika izveidota virtuāla tiesas zāle, lai tiesneši, advokāti un prokurori varētu piedalīties attālinātās tiesas sēdēs²⁹. Šis jaunais digitālais rīks neizmanto komerciālus mākoņa

²⁰ Apgabaltiesas (apelācijas tiesas) tiesneša amata kandidātam pirms pieteikšanās ir jānokārto tiesneša eksāmens vai ir jābūt atbrīvotam no eksāmena kārtēšanas (piemēram, ja kandidāts jau ir pirmās instances tiesas tiesnesis vai ir citādi atbrīvots no eksāmena kārtēšanas saskaņā ar Tiesu likuma 66. panta 6. punktu). Apgabaltiesas tiesnesim nav jākārt atsevišķs eksāmens.

²¹ Tiesu likuma 69. panta 3¹. punkts — Persona, uz kuru attiecas tiesneša eksaminācijas komisijas lēmums, var pārsūdzēt lēmumu Augstākajā tiesā *en banc* 14 dienu laikā no lēmuma saņemšanas dienas. Tiesu likuma 30. panta 2. punkta 3. apakšpunkts — Augstākā tiesa pieņem apelācijas sūdzības, kas iesniegtas par Tiesnešu eksaminācijas komitejas lēmumiem.

²² Lēmums par priekšlikumu tiek pieņemts ar klātesošo Augstākās tiesas *en banc* tiesnešu balsu vairākumu. — Informācija saņemta Igaunijas apmeklējuma laikā (piemēram, Augstākā tiesa un Tiesu administrācijas padome).

²³ Tiesu likuma 55. panta 1. punkts.

²⁴ Tiesu likuma 55. panta 3¹. punkts.

²⁵ Tiesu likuma 55. pants.

²⁶ Lēmuma pieņemšana piecu tiesnešu kolēģijā (no 19 tiesnešiem *en banc* sastāvā).

²⁷ Pārsūdzības lietās darbojas piecu tiesnešu kolēģija no deviņiem tiesnešiem.

²⁸ Saskaņā ar Tiesu likuma 100. panta 2. punkta prasību standarta formāti tiesas priekšsēdētāja atzinuma un tiesneša–uzraudzītāja ziņojuma iesniegšanai ietver šādus apsvērumus: 1) atrisināto lietu procesuālā statistika; 2) profesionālās zināšanas un prasmes (saskaņā ar sarakstu); 3) dalība apmācībā (īpaši profesionālo iemaņu apmācības programmā pirmās instances tiesas un apelācijas tiesas tiesnešiem, kuri ieņem Izglītības padomes apstiprinātu amatu); 4) spējas un individuālais raksturojums.

²⁹ 2021. gada Eiropas Savienības rezultātu apkopojums tiesiskuma jomā, 40., 41. un 44. attēls — Līdzās citām funkcijām tiesu sistēma piedāvā: tiesas sēdes var vadīt pilnībā tiešsaistē; ir pieļaujami pierādījumi digitālā formātā; tiesvedības uzsākšana tiešsaistē; juridiskās palīdzības pieteikuma iesniegšana tiešsaistē; tiešsaistes

produktus. Tas ļauj lietotājiem pieteikties, neinstalējot nekādu programmatūru, un ļauj straumēt un ierakstīt tiesas sēdes. Katrai virtuālajai tiesas zāles sēdei ir unikāls nosaukums un parole, kuru nevar atkārtoti izmantot pēc tiesas sēdes beigām. Šis jauninājums tika papildināts ar rokasgrāmatām, lai palīdzētu profesionāļiem izmantot jauno rīku. Augstākā tiesa izstrādā papildu īpašus apmācību materiālus un kursus, lai turpinātu attīstīt apmācības šajā jomā. Turklāt 2021. gadā ir jāiesniedz jauna e-Faila — tiesu sistēmas elektroniskās saziņas sistēmas — versija, kas tiešsaistes platformā ļaus augšupielādēt lielus failus un video³⁰.

Efektivitāte

Tiesu sistēma turpina efektīvi darboties, neraugoties uz Covid-19 pandēmijas radītajām problēmām. Tiesvedības ilgums un neizskatīto lietu skaits ir viens no zemākajiem ES³¹. 2020. gadā civillietas tika pabeigtas ar tādu pašu efektivitāti kā 2019. gadā aprīļa tiesās (vidēji 95 dienu laikā), krimināllietas tika pabeigtas lēnāk nekā 2019. gadā (vidēji 255 dienu laikā vispārējā kriminālprocesā, 34 dienu laikā vienkāršotā procesā un 47 dienu laikā likumpārkāpumu lietās)³². Pirmās instances tiesās administratīvās lietas tika pabeigtas nedaudz lēnāk nekā 2019. gadā³³ (vidēji 126 dienu laikā)³⁴. Vidējais apelāciju izskatīšanas laiks bija 192 dienas civillietās, 51 dienas — krimināllietās un 197 dienas — administratīvajās lietās. Tiesvedības ilgums civillietās, komercietās un administratīvajās lietās ir īsāks nekā vidēji ES (mērot pēc nolēmuma pieņemšanas laika), un nepabeigto lietu skaits bieži ir viens no zemākajiem ES³⁵. Salīdzinot ar 2019. gadu, lietu pabeigšanas koeficients nokritās nedaudz zem 100 %, tomēr tiesas kopumā spēja tikt galā ar ienākošajām lietām.

II. PRETKORUPCIJAS REGULĒJUMS

Salīdzinājumā ar 2020. gada ziņojumu par tiesiskumu korupcijas apkarošanas institucionālā sistēma nav mainījusies. Tieslietu ministrija ir atbildīga par Pretkorupcijas rīcības plāna 2021.–2025. gadam sagatavošanu, pārraudzību un koordināciju. Pretkorupcijas atlases komiteja veic parlamentāro kontroli pār pretkorupcijas pasākumu īstenošanu. Politisko partiju finansēšanas uzraudzības komiteja pārrauga politisko partiju finansējumu. Valsts kriminālpolicijas Korupcijas noziegumu birojs ir specializēta vienība, kas atbild par izmeklēšanas veikšanu korupcijas lietās, un Iekšējās drošības dienests atbild par tādu korupcijas pārkāpumu izmeklēšanu, ko izdarījušas augstākās valsts un pašvaldību amatpersonas sešās lielākajās pašvaldībās. Prokuratūra uzrauga un vada pirmstiesas kriminālprocesa izmeklēšanas korupcijas pārkāpumu lietās un pārstāv valsts apsūdzību tiesās.

Ekspertu un uzņēmumu vadītāju priekšstatā korupcijas līmenis Igaunijas publiskajā sektorā joprojām ir salīdzinoši zems. 2020. gada *Transparency International* korupcijas

piekļuve notiekošām un slēgtām lietām; oficiālos tiesas dokumentus var izsniegt elektroniski; tiesas nodevas var samaksāt tiešsaistē.

³⁰ Informācija saņemta Igaunijas apmeklējuma laikā (piemēram, Tieslietu ministrija).

³¹ 2021. gada Eiropas Savienības rezultātu apkopojums tiesiskuma jomā, 6.–21. attēls.

³² Sk. 2020. gada ziņojumu par tiesiskumu, Valstu sadaļu — tiesiskuma situācija Igaunijā, 5. lpp. — 2019. gadā krimināllietas tika pabeigtas vidēji 226 dienu laikā vispārējā kriminālprocesā, 28 dienu laikā vienkāršotā procesā un 46 dienu laikā likumpārkāpumu lietās. Pirmās instances tiesās administratīvās lietas tika pabeigtas vidēji 123 dienu laikā.

³³ Sk. iepriekšējo atsauci — Pirmās instances tiesās administratīvās lietas tika pabeigtas vidēji 123 dienu laikā.

³⁴ Igaunijas sniegtā informācija 2021. gada ziņojumam par tiesiskumu, 4. lpp.

³⁵ 2021. gada Eiropas Savienības rezultātu apkopojums tiesiskuma jomā, 6.–16. attēls.

uztveres indeksā Igaunija ir saņēmusi 75 punktus no 100 un ierindojas 6. vietā Eiropas Savienībā un 17. vietā pasaulē³⁶. Šī uztvere pēdējo piecu gadu laikā³⁷ ir uzlabojusies³⁸.

Ir pārskatīts stratēģiskais pretkorupcijas regulējums. Jaunajā visaptverošajā Pretkorupcijas rīcības plānā 2021.–2025. gadam³⁹, ko valdība pieņēma 2021. gada februārī, ir izvirzītas astoņas galvenās prioritātes⁴⁰. Plānu var uzskatīt par nozīmīgu soli uz priekšu salīdzinājumā ar iepriekšējo stratēģiju, un tā mērķis ir papildināt pretkorupcijas tiesisko regulējumu ar lobēšanas regulējumu un tiesību normām par trauksmes cēlēju aizsardzību. Jaunā Rīcības plāna īstenošanu ar pretkorupcijas tīkla starpniecību koordinēs Tieslietu ministrija⁴¹.

Esošais pretkorupcijas tīkls ir saņēmis jaunus pienākumus saskaņā ar Rīcības plānu 2021.–2025. gadam. Pretkorupcijas tīkla galvenie mērķi ir izstrādāt paraugpraksi un apmainīties ar to, atbalstīt sadarbību un savstarpēju mācīšanos, veidot pieredzes apmaiņu, kā arī uzraudzīt rīcības plānā⁴² paredzētās darbības. Tīkls, ko sākotnēji veidoja pretkorupcijas koordinatori no katras ministrijas, tagad ir paplašināts, iekļaujot policijas, pilsoniskās sabiedrības, parlamenta, Valsts revīzijas biroja un citu ārējo ieinteresēto personu pārstāvjus⁴³. Paredzams, ka tīkla sanāksmes notiks četras līdz piecas reizes gadā, un saskaņā ar iestāžu un pilsoniskās sabiedrības sniegto informāciju tas būs galvenais dalībnieks rīcības plāna īstenošanā. Paredzams, ka tīkls tiks paplašināts un tiks pilnveidotas stratēģiskās partnerības. Gan iestādes, gan pilsoniskā sabiedrība uzskata, ka tīklā iekļautās iestādes un organizācijas labi sadarbojas⁴⁴.

Krimināltiesību sistēmai ir pietiekami resursi, lai nodrošinātu korupcijas izmeklēšanu un kriminālvajāšanu, un tā darbojas labi, tomēr trūkst specializēta atbalsta prokuroriem. 2020. gadā tika reģistrēti 78 paziņojumi par korupcijas nodarījumiem⁴⁵ un uzsākti 56 kriminālprocesi⁴⁶. Krimināltiesību sistēma ir izrādījusies efektīva korupcijas lietu identificēšanā: šobrīd kopumā tiek izskatītas četras augsta līmeņa korupcijas lietas⁴⁷, tostarp nesenā lieta, kurā bija iesaistīts *Porto Franco* attīstības projekts Tallinā, kā rezultātā

³⁶ *Transparency International*, 2020. gada korupcijas uztveres indekss, 2.–3. lpp. Priekšstatu par korupcijas līmeni iedala šādās kategorijās: zems (ekspertu un uzņēmumu vadītāju priekšstats par korupciju publiskajā sektorā pārsniedz 79 punktus), salīdzinoši zems (79–60 punkti), salīdzinoši augsts (59–50 punkti), augsts (mazāk nekā 50 punkti).

³⁷ 2015. gadā rezultāts bija 70 punkti, bet 2020. gadā — 75 punkti. Ja pēdējos piecos gados rezultāts mainās par vairāk nekā pieciem punktiem, uzskatāms, ka tas ievērojami palielinās/samazinās, ja izmaiņas ir četru līdz piecu punktu robežās, — uzlabojas/pasliktinās, bet, ja izmaiņas ir viena līdz trīs punktu robežās, — ir salīdzinoši stabils.

³⁸ Eurobarometra dati attiecībā uz priekšstatu par korupciju un iedzīvotāju un uzņēmumu pieredzi, par kuriem ziņots pagājušajā gadā, tiek atjaunināti ik pēc diviem gadiem. Jaunākais datu kopums ir Eurobarometra 502. speciālaptauja (2020) un Eurobarometra 482. zibensaptauja (2019).

³⁹ Valsts pretkorupcijas rīcības plāns 2021.–2025. gadam.

⁴⁰ Jaunā Pretkorupcijas rīcības plāna astoņas galvenās prioritātes ir šādas: (I) valsts darbību pārredzamība; (II) pašvaldību darbību pārredzamība; (III) godīga uzņēmējdarbības vide; (IV) informētība; (V) trauksmes cēlēju aizsardzība; (VI) nozaru pārredzamība; (VII) korupcijas nodarījumu izmeklēšana; (VIII) politikas ietekmes novērtējums.

⁴¹ Rīcības plānā uzskaitītie partneri ir Policijas un robežsardzes pārvalde, Valsts revīzijas birojs, *Transparency International Estonia* un Igaunijas Tirdzniecības un rūpniecības kamera.

⁴² Valsts pretkorupcijas rīcības plāns 2021.–2025. gadam, 4. punkts.

⁴³ Rakstveida informācija no Tieslietu ministrijas tika saņemta Igaunijas apmeklējuma laikā.

⁴⁴ Informācija saņemta Igaunijas apmeklējuma laikā.

⁴⁵ Par deviņiem paziņojumiem vairāk salīdzinājumā ar 2019. gadu.

⁴⁶ Statistika par korupcijas nodarījumiem 2020. gadā.

⁴⁷ Trīs no tiem ir izmeklēšanas posmā; un vienā gadījumā apsūdzība nosūtīta tiesai.

2021. gada janvārī atkāpās iepriekšējā valdība. Ģenerālprokuratūrā ir divi valsts prokurori un viens prokurora palīgs, kas strādā ar korupciju saistītu nodarījumu lietās. Apgabala prokuratūrā ir seši specializētie prokurori un četri prokuroru palīgi, kas atbild par korupcijas lietām⁴⁸. Korupcijas izmeklēšanai paredzētie cilvēkresursi šķiet atbilstoši, ņemot vērā izskatāmo lietu skaitu. Tomēr būtu nepieciešams specializēts atbalsts prokuroriem, piemēram, publisko iepirkumu eksperti un revidenti⁴⁹. Pretkorupcijas rīcības plāns paredz, ka ģenerālprokuratūra veidos procesuālās un analītiskās spējas uzņēmējdarbības korupcijas un finanšu noziegumu jomā, slēdzot līgumus ar revidentiem un atbalsta personālu, tomēr neiesniedzot grafiku⁵⁰. Attiecībā uz prokuroru un tiesnešu īpašām apmācībām pretkorupcijas jomā situācija nav mainījusies.

Ir izstrādātas nesaistošas pamatnostādnes par lobēšanu un interešu konfliktu.

2021. gada 18. martā valdība pieņēma divus jaunus pamatnostādņu kopumus. Pirmkārt, pamatnostādņu “Laba prakse saziņā ar ierēdņu lobistiem” mērķis ir palielināt politikas veidošanas pārredzamību un piemērot tās ministriem, viņu padomniekiem, ministriju augstākajām amatpersonām un valdības aģentūrām, tostarp valsts sekretāram. Tās ir brīvprātīgas un nesaistošas. Pamatnostādnes tika pieņemtas pēc *GRECO* ieteikuma, kurā ierosināts izveidot vispārēju brīvprātīgo lobēšanas reģistru, kā arī brīvprātīgu lobēšanas režīmu parlamenta deputātiem⁵¹. Tomēr dokumentā nav precizēts, kā tiks veicināta īstenošana: ierēdņiem, uz kuriem attiecas laba prakse, ir jāizlasa pamatnostādnes, un attiecīgās iestādes vadītājam ir uzdots uzraudzīt to praktisko īstenošanu⁵². Otrais kopums “Pamatnostādnes ministriem un viņu padomniekiem, lai novērstu interešu konfliktus” attiecas tikai uz ministriem un viņu konsultantiem, tajā uzskaitīts principu kopums⁵³, tostarp attiecībā uz virpuļdurvju efektu⁵⁴. Saskaņā ar šiem principiem ieteicams gada laikā pēc amata atstāšanas atturēties no pārejas uz privātuzņēmumu un nodibinājumu vadības vai uzraudzības struktūru, kas darbojas tajā pašā darbības jomā. Ierobežojums neattiecas uz citiem amatiem šādā uzņēmumā vai nodibinājumā⁵⁵. Īstenošanas noteikumi paredz, ka ministram vai padomniekam jāiepazīstas ar pamatnostādņēm, un mudina pabeigt īpašus tiešsaistes kursus⁵⁶. Īstenojot Pretkorupcijas rīcības plānu 2021.–2025. gadam⁵⁷, tika pieņemtas šīs pamatnostādnes, kā arī jauns e-apmācības modulis saziņai ar lobistiem. Kā norādījusi Eiropas Padomes Pretkorupcijas starpvalstu grupa (*GRECO*)⁵⁸, pamatnostādņēs iekļautie noteikumi par virpuļdurvju efektu uzskatāmi par konkrētu un pozitīvu pavērsienu⁵⁹.

⁴⁸ Igaunijas sniegtā informācija, lai sagatavotu 2020. un 2021. gada ziņojumu par tiesiskumu, 14. un 1. lpp.

⁴⁹ Informācija saņemta Igaunijas apmeklējuma laikā.

⁵⁰ Valsts pretkorupcijas rīcības plāns, 7.2. punkts.

⁵¹ Piez. “Starting points of the Select Committee on lobby regulation”, 2020. gada 11. decembris.

⁵² Laba prakse saziņā ar amatpersonu lobistiem, 8. un 9. punkts. Praksē faktisko īstenošanu ir atbalstījusi Tieslietu ministrija, izmantojot vairākas tīkla apmācības un sanāksmes, īpašu rokasgrāmatu sanāksmju rīkošanai ar lobistiem un sagatavojot vienotu tīmekļa lapas sadaļu sanāksmju rīkošanai ar lobistiem. Turklāt ieinteresētajām amatpersonām tiešsaistē ir pieejams arī jauns apmācību video.

⁵³ Pamatnostādnes ministriem un viņu padomniekiem, lai izvairītos no interešu konfliktiem.

⁵⁴ Šī pamatnostādņu daļa ir analoga aizliegumam, kas noteikts ierēdņiem saskaņā ar Sabiedrisko pakalpojumu likumu, ieņemt amatu tās juridiskās personas valdē un kontroles institūcijā, pār kuru tā pēdējā gada laikā ir īstenojusi tiešu vai pastāvīgu uzraudzību.

⁵⁵ Pamatnostādnes ministriem un viņu padomniekiem, lai izvairītos no interešu konfliktiem, 7. punkts.

⁵⁶ Pamatnostādnes ministriem un viņu padomniekiem, lai izvairītos no interešu konfliktiem, 12.–13. punkts.

⁵⁷ Valsts pretkorupcijas rīcības plāns, 1.1.3. punkts.

⁵⁸ Piektās novērtēšanas kārtas atbilstības ziņojums, 6. un 7. lpp.

⁵⁹ Informācija saņemta Igaunijas apmeklējuma laikā.

Pretkorupcijas likums ir grozīts, lai pienākumu deklarēt intereses attiecinātu arī uz ministru politiskajiem padomniekiem⁶⁰. *GRECO* ieskatā parlamentam iesniegtie grozījumi ir vērtējami kā pozitīva attīstība⁶¹. Attiecībā uz trauksmes cēlēju aizsardzību turpinās likumdošanas procedūra jauna visaptveroša regulējuma izstrādei, un to paredzēts pabeigt līdz 2021. gada beigām⁶².

Turpinās diskusijas par partiju finansēšanas uzraudzību. 2020. gadā tika ierosināts likvidēt Politisko partiju finansēšanas uzraudzības komiteju un nodot tās pilnvaras Valsts revīzijas birojam⁶³. Pēc valdības maiņas priekšlikums tika noraidīts, un jaunā valdība, kas pasludināja politisko partiju finansēšanas uzraudzības stiprināšanu par vienu no galvenajām prioritātēm⁶⁴, strādā pie jaunas likumdošanas reformas, lai palielinātu komitejas kompetenci⁶⁵. Pašlaik Politisko partiju finansēšanas uzraudzības komiteja ir galvenā struktūra, kas atbild par politisko partiju pārskatu rūpīgu pārbaudi. Tai ir pilnvaras izmeklēt un ziņot par iespējamām pārkāpumiem un pārbaudīt ziedojumu likumību. Attiecībā uz sankciju piemērošanas pilnvarām tā var piespriest finansiālus sodus un pieprasīt atgriezt nelikumīgus ziedojumus. Valdības ieskatā vairākas jomas vēl var tikt uzlabotas, it īpaši attiecībā uz pilnvarām pieprasīt dokumentus un piemērot sankcijas gadījumos, kad nelikumīgi ziedojumi netiek atgriezti vai ieskaitīti valsts budžetā. Piemēram, pašlaik Komiteja var pieprasīt dokumentus tikai no tiesību aktos uzskaitītajām iestādēm, bet ne no citām (trešām personām).

Covid-19 pandēmijai bija neliela ietekme uz korupcijas riskiem. Pandēmijai nebija lielas ietekmes uz prokuratūras uzsāktu izmeklēšanas gadījumu skaitu⁶⁶. Lai novērstu korupcijas riskus un palielinātu pārredzamību pandēmijas apstākļos, valdība pieņēma īpašas pamatnostādnes par publiskā iepirkuma procedūru īpašā vai steidzamā situācijā⁶⁷. Turklāt ir pieņemtas pamatnostādnes, lai novērstu korupcijas riskus un palielinātu pārredzamību vakcinācijas kampaņā pret Covid-19⁶⁸.

III. MEDIJU PLURĀLISMS UN BRĪVĪBA

Igaunijā⁶⁹ vārda brīvības juridisku un formālu aizsardzību nodrošina Igaunijas Republikas konstitūcija⁷⁰. Sekundārie tiesību akti skaidri aizstāv žurnālistu tiesības aizsargāt savus avotus un veicina mediju brīvību radio un televīzijas nozarē⁷¹. Tiesības uz informāciju ir skaidri

⁶⁰ *Riigikogu* (parlaments), likumprojekti, Likums, ar ko groza Pretkorupcijas likumu (*GRECO* ieteikumu īstenošana un drošības aģentūru vadītāju interešu deklarāciju publiska ierobežošana), 323 SE.

⁶¹ Piektās novērtēšanas kārtas atbilstības ziņojums 8. un 9. lpp. Jaunais grozījums stājās spēkā 2021. gada 23. aprīlī.

⁶² Informācija saņemta Igaunijas apmeklējuma laikā.

⁶³ Likums, ar ko groza Valsts revīzijas biroja likumu, Partiju likumu un citus tiesību aktus (politisko partiju finansēšanas kontroles institūcija), 193 SE.

⁶⁴ Pārvaldības līgums 2021.–2023. gadam.

⁶⁵ Informācija saņemta Igaunijas apmeklējuma laikā.

⁶⁶ Informācija saņemta Igaunijas apmeklējuma laikā.

⁶⁷ Rakstveida informācija no Tieslietu ministrijas tika saņemta Igaunijas apmeklējuma laikā. Pamatnostādnēs ir noteikts, ka procedūras bez paziņojuma iepriekšējas publicēšanas var izmantot attiecībā uz līgumiem, kuru maksimālā summa ir 30 000 EUR par piegādēm un pakalpojumiem un 60 000 EUR par būvdarbiem.

⁶⁸ Rakstveida informācija no Tieslietu ministrijas tika saņemta Igaunijas apmeklējuma laikā.

⁶⁹ Igaunijas Republikas konstitūcija, 44.–46. pants.

⁷⁰ 2021. gadā Igaunija ierindojās 15. vietā organizācijas “Reportieri bez robežām” Pasaules preses brīvības indeksā, kas ir par vienu pakāpi zemāk salīdzinājumā ar 2020. gadu, taču tās vieta ES dalībvalstu vidū palika nemainīga (9. vieta).

⁷¹ Mediju pakalpojumu likums, 15. un 13. pants.

atzītas konstitūcijā, Publiskās informācijas likumā⁷² un Persondatu aizsardzības likumā⁷³. Igaunijā vēl nav pieņemti tiesību akti, ar ko transponētu pārskatīto Audiovizuālo mediju pakalpojumu direktīvu.

Kultūras ministrija ir sagatavojusi likumprojektu mediju regulatora — Patērētāju tiesību aizsardzības un tehniskās pārvaldes — neatkarības stiprināšanai. Likumprojekts⁷⁴, ar kuru tiek transponēta pārskatītā Audiovizuālo mediju pakalpojumu direktīva (AVMPD)⁷⁵ un kurš tika sagatavots 2020. gadā⁷⁶, tagad ir apstiprināts valdībā un iesniegts parlamentam⁷⁷. Projektā ir paredzētas izmaiņas attiecībā uz nacionālā mediju regulatora funkcijām un kompetencēm, kurš ir darbojies kā Ekonomikas un komunikāciju ministrijas pārvaldes iestāde un kuram pašlaik nav kompetenču mediju satura uzraudzības jomā. Ir paredzēts īpašs noteikums, lai nodrošinātu mediju regulatora neatkarību un objektivitāti, veicot tā uzdevumus, ar mērķi izpildīt pārskatītajā AVMPD noteiktās prasības attiecībā uz neatkarību⁷⁸. Mediju regulators ziņo, ka ir izdevies saglabāt pietiekamus resursus savu uzdevumu veikšanai, pat nodrošinot dažus papildu cilvēkresursus⁷⁹.

Paredzams, ka grozījumi tiesību aktos uzlabos pārredzamību attiecībā uz mediju īpašumtiesībām. Pārskatītās AVMPD⁸⁰ attiecīgo noteikumu transponēšana pirmo reizi ieviestu īpašu pienākumu mediju uzņēmumiem atklāt savu īpašumtiesību struktūru⁸¹. Pašlaik nav īpašu tiesību normu, kas pieprasītu atklāt informāciju par īpašumtiesībām, lai gan vispārīga informācija saistībā ar uzņēmējdarbību ir elektroniski, publiski un brīvi pieejama Uzņēmumu reģistrā, un sabiedrībai ir zināmi visu lielāko kanālu īpašnieki⁸². Līdz jaunā likuma pieņemšanai un ņemot vērā to, ka informācija par mediju uzņēmumu faktiskajām īpašumtiesībām ne vienmēr sabiedrībai ir pieejama, šobrīd situācija mediju īpašumtiesību pārredzamības jomā saskaņā ar 2021. gada Mediju plurālisma uzraudzības instrumentu (*MPM 2021*) joprojām tiek uzskatīta par vidēja riska jomu. Igaunijā vērojams augsts ziņu mediju koncentrācijas līmenis⁸³.

Problēmas, ar ko saskaras žurnālisti Covid-19 pandēmijas ietekmē, galvenokārt tiek uzskatītas par ekonomiska rakstura problēmām. Ieinteresēto personu ieskatā pandēmija ir ietekmējusi mediju plurālismu un žurnālistu aizsardzību galvenokārt ekonomiskā ziņā, samazinot nozares darbavietu drošību, jo īpaši attiecībā uz ārštata darbiniekiem. Lai mazinātu Covid-19 pandēmijas izraisītās izdevēju reklāmas ieņēmumu samazināšanās ietekmi,

⁷² Publiskās informācijas likums.

⁷³ “Isikuandmete kaitse seadus” (Persondatu aizsardzības likums).

⁷⁴ Likums, ar ko groza Mediju pakalpojumu likumu.

⁷⁵ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva (ES) 2018/1808 (2018. gada 14. novembris), ar ko groza Direktīvu 2010/13/ES.

⁷⁶ 2020. gada ziņojums par tiesiskumu, Valstu sadaļa — tiesiskuma situācija Igaunijā, 8. lpp.

⁷⁷ Igaunijas sniegtā informācija 2021. gada ziņojumam par tiesiskumu, 6. lpp.

⁷⁸ Pārskatītās AVMPD 30. pants.

⁷⁹ Informācija, kas saņemta no Patērētāju tiesību aizsardzības un tehniskās pārvaldes iestādes Igaunijas apmeklējuma laikā.

⁸⁰ Pārskatītās AVMPD 5. pants.

⁸¹ 2020. gada ziņojumā par tiesiskumu tika norādīts, ka Igaunijā nav īpašu tiesību normu, kas pieprasītu atklāt informāciju par īpašumtiesībām, un ka tas ir radījis zināmas bažas (8. lpp.).

⁸² 2021. gada Mediju plurālisma uzraudzības instruments, valsts ziņojums par Igauniju, 11. lpp.; 2020. gada ziņojums par tiesiskumu, Valstu sadaļa — tiesiskuma situācija Igaunijā, 8. lpp.; Uzņēmumu reģistrs ir pieejams šeit: <https://www.rik.ee/en/e-business-register>.

⁸³ 2021. gada Mediju plurālisma uzraudzības instruments, valsts ziņojums par Igauniju, 11. lpp. Top4 radio īpašnieku kumulatīvā tirgus daļa ir 74 %, savukārt laikrakstu īpašnieku — 68 %. Top4 tiešsaistes ziņu mediju kanālu kumulatīvā tirgus daļa ir aptuveni 60 %. Starpmediju koncentrācijas Top4 rādītājs ir 92 %.

Kultūras ministrija 2020. gadā atklāja divas krīzes atbalsta pieteikumu kārtas nolūkā atbalstīt dienas un/vai nedēļas laikrakstu, tostarp vietējo laikrakstu, izdevēju finansiālo ilgtspēju. Turklāt tika samazināta PVN likme elektroniskajām publikācijām no 20 % uz 9 %, kas ir tāda pati kā publikācijām papīra formātā. Pateicoties digitālo abonementu skaita pieaugumam, bija iespējams mazināt izdevēju reklāmas ieņēmumu samazināšanās ietekmi⁸⁴.

Tiesības piekļūt informācijai juridiski un formāli ir aizsargātas konstitūcijā, tomēr to praktiskā īstenošana var atšķirties. Ieinteresētās personas norādīja, ka publiskā pārvalde atsevišķos gadījumos mēdz liegt un/vai aizkavēt piekļuvi publiskai informācijai, kā tas notika pagājušajā gadā. Kā ziņots, dažas ministrijas plaši interpretē definētos izņēmumus attiecībā uz informācijas atklāšanas prasībām, piemēram, datu aizsardzību⁸⁵. Tas rada atšķirības praksē attiecībā uz piekļuvi informācijai. Šo secinājumu apstiprina *MPM 2021*, kur tiesību uz informāciju aizsardzība joprojām raksturota kā vidēja riska joma⁸⁶.

Tomēr netiek ziņots par būtiskiem sistemātiskiem draudiem žurnālistiem. Kopš 2020. gada ziņojuma par tiesiskumu visaptverošais žurnālistu aizsardzības regulējums ir bijis stabils. *MPM 2021* ieskatā fakts, ka neslavas celšana nav dekriminalizēta un par to draud naudas sods vai cietumsods līdz diviem gadiem, joprojām ir uzskatāms par risku⁸⁷. Kopš 2020. gada ziņojuma par tiesiskumu Eiropas Padomes platformā tika izveidoti divi jauni brīdinājumi, lai veicinātu žurnālistikas aizsardzību un žurnālistu drošību. Brīdinājumi attiecas uz darbībām, kurām ir atturoša ietekme uz mediju brīvību⁸⁸. Kopš tā laika pirmais brīdinājums ir atrisināts, bet attiecībā uz otro valdība atbildēja, ka tas attiecas uz civiltiesisku strīdu neatkarīgā tiesā, kurā valdībai ir aizliegts iejaukties.

IV. CITI INSTITUCIONĀLI JAUTĀJUMI SAISTĪBĀ AR LĪDZVARA UN ATSVARA SISTĒMU

Igaunija ir parlamentāra republika ar vienpalātas parlamentu, kur Augstākās tiesas Konstitucionālās pārskatīšanas palāta var veikt *ex post* konstitucionālo pārskatīšanu, tostarp noteiktos apstākļos, pamatojoties uz konstitucionālu sūdzību⁸⁹. Papildus tiesu sistēmai līdzsvara un atsvara sistēmā loma ir arī Tieslietu kanclera birojam (Ombudam). Sabiedrības

⁸⁴ Starptautiskais preses institūts, "Strong newspaper traditions and trust advance digital subscriptions in Estonia", 2020. gada 22. decembris.

⁸⁵ Informācija saņemta Igaunijas apmeklējuma laikā. Sk. arī 2020. gada ziņojumu par tiesiskumu, Valstu sadaļu — tiesiskuma situācija Igaunijā, 8.–9. lpp.

⁸⁶ 2021. gada Mediju plurālisma uzraudzības instruments, valsts ziņojums par Igauniju, 9. lpp.

⁸⁷ 2021. gada Mediju plurālisma uzraudzības instruments, valsts ziņojums par Igauniju, 9. lpp.

⁸⁸ Igaunijas valdības atbilde Žurnālistikas aizsardzības un žurnālistu drošības veicināšanas platformai saistībā ar bezsaistē esošiem izmeklēšanas rezultātiem notiekošās tiesvedības laikā pret Igaunijas Nacionālo raidorganizāciju un žurnālistiem *Mihkel Kärmas* un *Anna Pihl*. Pirmais gadījums attiecas uz iespējamu neatļautu novērošanu, ko veica žurnālisti, kuri izmeklēja izglītības un zinātnes ministru, un apgalvojumu, ka tieslietu ministrs lūdzis prokuratūru izskatīt šo lietu. Brīdinājums ir atrisināts. Varas iestādes precizēja, ka tieslietu ministra mērķis bija saņemt informāciju par to, kā attiecīgais likums būtu interpretējams praksē, nevis pieprasīt sākt izmeklēšanu. Prokuratūra šajā lietā nav veikusi nekādas darbības. Otrais brīdinājums attiecās uz tiesas izdotu rīkojumu atcelt izmeklēšanas programmu un rakstus, ko notiekošās tiesvedības kontekstā sagatavoja divi žurnālisti, kas strādāja Igaunijas Nacionālajā raidorganizācijā. Valdība atbildēja, ka nepabeigtā tiesvedība ir civiltiesisks strīds neatkarīgā tiesā, kurā valdībai ir aizliegts iejaukties.

⁸⁹ Konstitucionālās pārskatīšanas tiesas procesa likuma 4. pants — Valsts prezidents, Tieslietu kanclers, pašvaldības padome un *Riigikogu* (parlaments) var iesniegt sūdzību Augstākās tiesas Konstitucionālās pārskatīšanas palātai.

Konstitucionālās pārskatīšanas tiesas procesa likuma 9. pants — Iespējama arī konstitucionāla pārskatīšana, pamatojoties uz tiesas spriedumu vai tiesas nolēmumu.

un ieinteresēto personu iesaistīšanu atbalsta attīstīti informācijas un komunikācijas tehnoloģiju rīki.

Tieslietu ministrija turpina izstrādāt projektu, lai vēl vairāk pilnveidotu likumu ieviešanas procesu. Tieslietu ministrija pūlas rast jaunus veidus, kā uzlabot likumdošanas procesu, it īpaši attiecībā uz apspriešanos ar ieinteresētajām personām. “Koprades darbvietas projekta” mērķis ir uzlabot likumdošanas procesu, jo īpaši ieinteresēto personu iesaisti. Tas tiecas nodrošināt, lai likumdošanas politika būtu iekļaujoša, paredzama un zināšanās balstīta, kā arī sniegt iedzīvotājiem labu pārskatu par valdības plāniem ļoti agrīnā stadijā. Tam būtu arī jāpalielina pārredzamība un jāvienkāršo koordinācija, izmantojot modernus digitālos instrumentus. Projekta īstenošanas grafiks ir daļa no jaunajām 2030. gada pamatnostādņēm likumdošanas politikas izstrādei, kuras parlaments pieņēma 2020. gada novembrī. Kopumā šo pamatnostādņu mērķis ir nodrošināt saskaņotu pamatu tiesību aktiem un sniegt ieinteresētajām personām un sabiedrībai skaidras cerības, uz ko pamatot savu līdzdalību likumdošanas procesā. Visbeidzot, pamatnostādņu mērķis ir paaugstināt jauno tiesību aktu kvalitāti un samazināt to apjomu⁹⁰.

Ar grozījumiem tiesību aktos Veselības padomei un valdībai tika piešķirtas pilnvaras cīnīties pret Covid-19 pandēmiju, neieviešot ārkārtas situāciju. Kā norādīts 2020. gada ziņojumā par tiesiskumu, Igaunija no 2020. gada 12. marta līdz 2020. gada 18. maijam izsludināja ārkārtas situāciju un par ārkārtas situācijas vadītāju iecēla premjerministru. Premjerministra likumdošanas rīkojumus šajā amatā varēja pārskatīt Administratīvajā tiesā, taču uz tiem neattiecās ne parlamentārā, ne prezidenta pārbaude. 2020. gada 17. maijā parlaments pieņēma grozījumus Infekcijas slimību profilakses un kontroles likumā, kas piešķīra Veselības pārvaldei un valdībai pilnvaras pieņemt pasākumus Covid-19 pandēmijas profilaksei un kontrolei⁹¹. Pamatojoties uz šiem tiesību aktiem, valdība var noteikt pagaidu ierobežojumus, katram ierobežojumam būtu jāatbilst aktuālās problēmas apjomam un mērķim, kā arī proporcionalitātes principam⁹². Saskaņā ar reglamentu un iekšējiem noteikumiem parlaments uzrauga izpildvaras darbību, izmantojot parasto procedūru⁹³. Pandēmijas laikā parlaments turpināja darbību, un tika pieņemti vairāki pasākumi, lai mazinātu fizisko kontaktu un tādējādi samazinātu inficēšanās risku⁹⁴.

Visos ar Covid-19 pandēmiju saistītajos valdības rīkojumos iekļauta informācija par iespējām tos juridiski apstrīdēt⁹⁵. Turklāt Augstākā tiesa ir nopriedusi, ka persona var

⁹⁰ 2030. gada pamatnostādnes likumdošanas politikas izstrādei.

⁹¹ Infekcijas slimību profilakses un kontroles likuma 28. pants.

⁹² Visi valdības rīkojumi ir publicēti un pieejami tiešsaistē: <https://www.riigiteataja.ee/index.html> un <https://www.kriis.ee/et>.

⁹³ Tas ietver parlamenta deputāta interpelāciju, jautājumu laiku parlamentam, kad premjerministrs un ministri atbild uz parlamenta deputātu mutiskiem jautājumiem, parlamenta deputāta rakstisku jautājumu, kolektīvā priekšlikuma atrisināšanu. Sk. *Riigikogu* reglamenta un Iekšējo noteikumu likuma 139. un 142. pantu un 147. iedaļu. Sk. arī atbildi uz ziņojumiem un pieprasījumiem izskaidrot un iesniegt Kolektīvo priekšlikumu likumu — Kolektīva apelācija *Riigikogu* ar vismaz 1000 atbalsta parakstiem par grozījumiem spēkā esošajos tiesību aktos vai par to, kā uzlabot kopienas dzīvi. Saistībā ar Covid-19 *Riigikogu* tika iesniegti divi kolektīvi priekšlikumi: 2020. gada 15. decembra kolektīvais priekšlikums “Corona measures are not justified. It is time to return to ordinary life!” un 2020. gada 19. maija kolektīvais priekšlikums “We demand that the Government repeal Act 165 SE”.

⁹⁴ Igaunijas sniegtā informācija 2021. gada ziņojumam par tiesiskumu, 10. lpp.

⁹⁵ “Šo rīkojumu var pārsūdzēt, iesniedzot sūdzību saskaņā ar Administratīvā procesa likumā paredzēto procedūru 30 dienu laikā no dienas, kad attiecīgā persona uzzināja vai tai bija jāuzzina par rīkojumu. Šo rīkojumu var pārsūdzēt arī, iesniedzot prasību administratīvajā tiesā Administratīvās tiesas procesa kodeksā noteiktajā kārtībā 30 dienu laikā no šā rīkojuma publicēšanas dienas.”

apstrīdēt vispārēju rīkojumu 30 dienu laikā no dienas, kad rīkojums ietelmē šo personu⁹⁶. Laika posmā no 2020. gada pavasara līdz 2021. gada 1. martam Tallinas Administratīvajā tiesā tika saņemtas aptuveni 40 sūdzības, no kurām puse ir atrisinātas⁹⁷. Augstākajā tiesā tika iesniegts viens lūgums uzsākt konstitucionālu pārskatīšanu. Šajā gadījumā Konstitucionālās pārskatīšanas palāta atzina, ka kultūras ministra noteikumu punkts par nosacījumiem valdības atbalstam skatuves mākslas iestādēm nav saderīgs ar konstitucionālo prasību par vienlīdzīgu attieksmi⁹⁸ un tāpēc nav spēkā⁹⁹.

Tieslietu kanclera birojs saņēma A statusa akreditāciju kā Valsts cilvēktiesību iestāde. 2019. gadā tika uzsākta Valsts cilvēktiesību iestāžu globālās alianses (*GANHRI*) akreditācijas procedūra, kas aizkavējās Covid-19 pandēmijas dēļ. 2020. gada decembrī process tika pabeigts un tieslietu kancleram piešķīra akreditāciju. Kā izklāstīts 2020. gada ziņojumā par tiesiskumu, tieslietu kanclers saņēma jaunus uzdevumus kā Valsts cilvēktiesību iestāde, tostarp pienākumus saistībā ar ANO līgumiem un cilvēktiesību aizsardzības mehānismiem¹⁰⁰. Pamatojoties uz paplašinātajām pilnvarām, tieslietu kanclers saņēma papildu cilvēkresursus un finanšu resursus, kas šķiet pietiekami, lai pienācīgi pildītu tā uzdevumus. Turklāt nepietiekamu resursu gadījumā iestāde var pieprasīt parlamentam līdzekļus, kas parasti tiek piešķirti¹⁰¹. Papildus jaunajām funkcijām un parastajiem ombuda uzdevumiem tieslietu kancleram ir vairākas citas pilnvaras. Kancleram ir tiesības iesniegt pieprasījumu par konstitucionālas pārskatīšanas veikšanu, kā arī ierosināt disciplinārlietu pret tiesnešiem, un viņš pilda starpnieka lomu starp iedzīvotājiem un Augstāko tiesu. Pati iestāde ir filtrēšanas mehānisms iedzīvotāju lūgumam veikt konstitucionālo pārskatīšanu, kas galu galā tiek nosūtīta Augstākās tiesas Konstitucionālās pārskatīšanas palātai. Pēc savas iniciatīvas vai iedzīvotāja pieprasījuma kanclers var ierosināt disciplinārlietu pret tiesnešiem, kas aprobežojas tikai ar tiesnešu rīcību un pienākumu izpildi un nevar attiekties uz viņu lēmumu pamatotību¹⁰². Šīs pilnvaras tiek īstenotas sadarbībā ar Augstāko tiesu, lai novērstu pieprasījumu un tiesvedības pārklāšanos.

Pilsoniskās sabiedrības programma 2021.–2024. gadam tapusi sadarbībā starp Iekšlietu ministriju un pilsonisko sabiedrību. Pamatojoties uz Igaunijas pilsoniskās sabiedrības attīstības koncepciju¹⁰³, valdība veicina pilsonisko sabiedrību, izmantojot jauno Pilsoniskās sabiedrības programmu 2021.–2024. gadam, ar ko tika aizstāts iepriekšējais Pilsoniskās sabiedrības attīstības plāns 2021.–2030. gadam. Jaunajā programmā lielāks uzsvars tiek likts uz stratēģiskās partnerības veidošanu starp pilsoniskās sabiedrības organizācijām (PSO) un

⁹⁶ Augstākās tiesas Administratīvās palātas 2019. gada 5. septembra Rīkojums Nr. 3-19-557.

⁹⁷ Piemēram, sūdzībās ir apstrīdēti pienākumi valkāt masku, lēmums par skolēnu brīvlaika atcelšanu un pienākumu mācīties tālmācībā.

⁹⁸ Konstitūcijas 12. pants.

⁹⁹ Augstākās tiesas Konstitucionālās pārskatīšanas palātas 2020. gada 22. decembra Spriedums Nr. 5-20-6.

¹⁰⁰ Sk. 2020. gada ziņojumu par tiesiskumu, Valstu sadaļu — tiesiskuma situācija Igaunijā, 11. lpp. — Valsts preventīvais mehānisms saskaņā ar ANO Konvenciju pret spīdzināšanu un Valsts uzraudzības mehānisms saskaņā ar ANO Konvenciju par personu ar invaliditāti tiesībām.

¹⁰¹ Informācija saņemta Igaunijas apmeklējuma laikā (piemēram, Tieslietu kanclera birojs).

¹⁰² Sk. arī <https://www.oiguskantsler.ee/en/other-duties>.

¹⁰³ Pilsoniskās sabiedrības misija un mērķi ir ierakstīti stratēģijas dokumentā ar nosaukumu Igaunijas Pilsoniskās sabiedrības attīstības koncepcija, kas pazīstams kā *EKAK*. Šis stratēģijas dokuments nosaka publisko iestāžu un pilsoniskās sabiedrības savstarpēji papildinošos uzdevumus. *EKAK* ietver sadarbības principus, mehānismus un prioritātes publiskās politikas veidošanā un īstenošanā un pilsoniskās sabiedrības veidošanā. *EKAK* ir aplūkoti starpnozaru jautājumi, piemēram, līdzdalība politikas veidošanā, finansējums, sabiedriskie pakalpojumi, informētība un pilsoniskā izglītība, brīvprātīgais darbs, filantropija.

publiskajām iestādēm¹⁰⁴. Šī sadarbības prakse tika īstenota kopš programmas pirmsākumiem, kad procesā tika iesaistītas PSO, un ieinteresētās personas raksturoja darbu starp Iekšlietu ministriju, kas atbild par projektu, un šajā projektā iesaistītajām PSO kā kopradi¹⁰⁵.

¹⁰⁴ Igaunijas sniegtā informācija 2021. gada ziņojumam par tiesiskumu, 11. lpp.

¹⁰⁵ Informācija saņemta Igaunijas apmeklējuma laikā.

I pielikums: Informācijas avotu saraksts alfabētiskā secībā*

* *To iesūtīto dokumentu saraksts, kas saņemti 2021. gada ziņojuma par tiesiskumu apspriešanas laikā, ir pieejams <https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/upholding-rule-law/rule-law/rule-law-mechanism/2021-rule-law-report-targeted-stakeholder-consultation>.*

2030. gada pamatnostādnes likumdošanas politikas izstrādei (https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/oiguspoliitika_pohialused_aastani_2030_sk_luhike_versi_oon.pdf).

Parlamenta Pretkorupcijas atlasē komiteja (2020), “Starting points of the Select Committee on lobby regulation”, 2020. gada 11. decembris. (<https://www.riigikogu.ee/wpcms/wp-content/uploads/2020/12/Riigikogu-korruptsioonivastase-erikomisjoni-lähtepunktid-lobitöö-käsitlemisel.pdf>).

Mediju plurālisma un brīvības centrs (2021), “2021 Media pluralism monitor” (<https://cmpf.eui.eu/media-pluralism-monitor/mpm-2021>).

Eiropas Padomes Žurnālistikas aizsardzības un žurnālistu drošības veicināšanas platforma (<https://www.coe.int/en/web/media-freedom/the-platform>).

Eiropas Padome: Ministru komiteja (2010. gads), Ministru komitejas Ieteikums dalībvalstīm CM/Rec(2010)12 par tiesnešu neatkarību, efektivitāti un pienākumiem.

Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva (ES) 2018/1808 (2018. gada 14. novembris), ar ko, ņemot vērā mainīgos tirgus apstākļus, groza Direktīvu 2010/13/ES par to, lai koordinētu dažus dalībvalstu normatīvajos un administratīvajos aktos paredzētus noteikumus par audiovizuālo mediju pakalpojumu sniegšanu (Audiovizuālo mediju pakalpojumu direktīva), L 303/69.

Komunikācijas ģenerāldirektorāts (2020), “Flash Eurobarometer 482: Businesses’ attitudes towards corruption in the EU”.

Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2021. gada 9. marta spriedumu lietā *Bilgen*/Turcija, 1571/07, ECLI:CE:ECHR:2021:0309JUD000157107.

Igaunijas valdība (2020), “Reply by the Government of Estonia to the Platform to Promote the Protection of Journalism and Safety of Journalists concerning the Results of Investigation Remain Offline Amid Ongoing Lawsuit Against Estonian Public Broadcaster and Journalists Mihkel Kärmas and Anna Pihl” (<https://rm.coe.int/estonia-reply-eng-results-of-investigation-remain-offline-amid-ongoing/1680a134c9>).

Igaunijas valdība (2021), “Executive agenda of the Government — 11 March 2021 session” (<https://valitsus.ee/uudised/valitsuse-113-istungi-kommenteeritud-paevakord>).

Igaunijas valdība (2021), “Good Practice In Communicating With Lobbyists For Officials” (<https://www.korruptsioon.ee/en/conflict-interests/good-practice-communicating-lobbyists>).

Igaunijas valdība (2021), “Governance agreement for 2021–2023” (<https://valitsus.ee/en/governance-agreement-2021-2023>).

Igaunijas valdība (2021), “Guidelines For Ministers And Their Advisers To Avoid Conflicts Of Interest” (<https://www.korruptsioon.ee/en/conflict-interests/guidelines-ministers-and-their-advisors-avoid-conflicts-interest>).

Igaunijas valdība, 2013.–2020. gada Pretkorupcijas stratēģija.

Eiropas Komisija (2019–2021), ES rezultātu apkopojums tiesiskuma jomā.

Eiropas Komisija (2020), 2020. gada ziņojums par tiesiskumu — Tiesiskuma situācija Eiropas Savienībā.

Tiesu likuma 45. panta 1¹. punkta paskaidrojuma raksts.

Tiesu likuma 45². panta paskaidrojuma raksts.

Tiesu likuma 58³. panta paskaidrojuma raksts.

GRECO (2013) ceturtā novērtēšanas kārtā — “Evaluation report on Estonia corruption prevention in respect of members of Parliament, judges and prosecutor”.

GRECO (2021) piektā novērtēšanas kārtā — “Compliance report on Preventing corruption and promoting integrity in central governments (top executive functions) and law enforcement agencies”.

Starptautiskais preses institūts (2020), “Strong newspaper traditions and trust advance digital subscriptions in Estonia”, 2020. gada 22. decembris (<https://ipi.media/strong-newspaper-traditions-and-trust-advance-digital-subscriptions-in-estonia/>).

“KredEx extraordinary measures for companies to relieve the impact of corona crisis” (<https://www.riigikontroll.ee/DesktopModules/DigiDetail/FileDownloader.aspx?FileId=14763&AuditId=2517>).

Finanšu ministrija (2020), “Guidance on public procurement in the context of an emergency situation and its consequences” (<https://www.rahandusministeerium.ee/et/juhised-riigihangete-kohta-seoses-eriolukorrage-ja-selle-tagajargedega>).

Tieslietu ministrija (2020), “Statistics on corruption offences for the year 2020” (<https://www.kriminaalpoliitika.ee/kuritegevus2020/korruptsioon-ja-majanduskuriteod/>).

Tieslietu ministrija, Pretkorupcijas rīcības plāns 2021.–2025. gadam ([Anti-Corruption Action Plan 2021-2025 | The Estonian Patent Office \(korruptsioon.ee\)](#)).

Valsts revīzijas birojs (2020), “KredEx extraordinary measures for companies to relieve the impact of corona crisis” (<https://www.riigikontroll.ee/tabid/206/Audit/2517/language/en-US/Default.aspx>).

“Reportieri bez robežām” — Igaunija (<https://rsf.org/en/estonia>).

Riigikogu (parlaments), likumprojekti, Likums, ar ko groza pretkorupcijas likumu (*GRECO* ieteikumu īstenošana un drošības aģentūru vadītāju interešu deklarāciju publiska ierobežošana), 323 SE (<https://www.riigikogu.ee>).

Mācību video par lobēšanu, kurā iekļauts tests, kas jāveic pēc katra moduļa. Lūdzu skatīt <https://www.youtube.com/watch?v=h5ay5g2dCOU>.

Transparency International (2021), 2020. gada korupcijas uztveres indekss.

II pielikums. Valsts (Igaunijas) apmeklējums

Komisijas dienesti 2021. gada martā rīkoja virtuālas sanāksmes, kurās piedalījās:

- Pretkorupcijas atlases komiteja
- Patērētāju tiesību aizsardzības un tehniskās pārvaldes iestāde
- Igaunijas Tiesnešu asociācija
- Igaunijas Advokātu asociācija
- Igaunijas Iekšējās drošības dienests
- Igaunijas Preses padome un Igaunijas Žurnālistu asociācija
- Kultūras ministrija
- Finanšu ministrija
- Ārlietu ministrija
- Iekšlietu ministrija
- Tieslietu ministrija
- Igaunijas bezpeļņas organizāciju tīkls
- Tieslietu kanclera birojs
- Politisko partiju finansēšanas uzraudzības komiteja
- Valsts revīzijas iestāde
- Policijas un robežsardzes pārvalde
- Prokuratūra
- Augstākā tiesa un Tiesu administrācijas padome
- *Transparency International Estonia*

* Komisija vairākās horizontālās sanāksmēs tikās arī ar šādām organizācijām:

- *Amnesty International*
- Reproductīvo tiesību centrs
- *CIVICUS*
- Eiropas Pilsonisko brīvību savienība
- “Pilsoniskā sabiedrība — Eiropa”
- Eiropas baznīcu konference
- *EuroCommerce*
- Eiropas Bezpeļņas tiesību centrs
- Eiropas Preses un mediju brīvības centrs
- Eiropas Pilsoniskās sabiedrības forums
- Eiropas Žurnālistu federācija
- Eiropas Partnerība demokrātijai
- Eiropas Jaunatnes forums
- *Front Line Defenders*
- *Human Rights House Foundation*
- *Human Rights Watch*
- Starptautiskās Lesbiešu un geju asociācijas Eiropas reģionālā nodaļa (*ILGA-Europe*)
- Starptautiskā Juristu komisija
- Starptautiskā Cilvēktiesību federācija
- Starptautiskās ģimenes plānošanas federācijas Eiropas tīkls (*IPPF EN*)
- Starptautiskais preses institūts
- Nīderlandes Helsinku Komiteja
- Atvērtās sabiedrības Eiropas politikas institūts
- *Philanthropy Advocacy*
- *Protection International*

- “Reportieri bez robežām”
- *Transparency International EU*